

„ЗАСТАВА“ излази трипут
у недељу, средом, петком
и недељом

Цр. а је на годину 14. фор
на по год. 7. фор. на чет-
врт године 3. фор. 50 нов.
а вр. за Аустрију, а за Ср-
бију на годину 140 гроша
на по год. 70, а на четврт
године 35 гроша.

ЗАСТАВА.

Огласи се рачунају на по-
личини врста, који се за
монта заузимају, а за сваку
врсту плаћа се за сваки лист
5, за сваки даљи лист 3,
осим тога за жиг увек по
30 и. Дописе се шаљу у
редакцију а предплата ин-
серати администрацији „ЗА-
СТАВА“ у Нови Сад, у кући
број 858. код „златног јед-
норога.“

Број 119.

У Новоме Саду, у среду 8. октобра 1869.

Год. IV.

У Новом Саду 7. октобра.

Француска штампа напустила је по готову сасвим мисао: да се на дан 14. октобра чини каква демонстрација; с тим би се само изазвао сукоб, на пољу борбе са оружјем, у коме би очевидно напредовала влада Наполеонова са њеним „шасовљачама“, а узалудно би се про- лила крв народа. И сам Виктор Иго, закључи непријатељ цезаризма, и лични „непомирљиви“ непријатељ Наполеона III. саветује у једном писму у „Ранелу“ управљеном на уредника „Огледа“ Жордана: да се одустане од сваке демонстрације. Он вели, да је право на страни народа, а сила у рукама владе. 14. октобра не треба нико да се покаже на улицама париским, те влада неће моћи силу употребити да потре право. Што се пак у овом положају може учинити, то је: да левица свечано из- јави народу, да себе сматра слободну и раз- решену од сваке заклетве на устав. На ово примећује „Тамп“: да тај савет није прак- тичан. Он би тек онда имао неку вредност, кад би они посланици, којима се то саветује, пре тога дали каква доказа о томе, да цене ту заклетву. Али они су баш противно дока- зали делом. Изјава дакле, коју би публици под- нели, неби ништа ново показала, и никог од заклетве решила, до њих саме, које већ ји и о- нако више не веже. Уз то би изјава така у- словљавала и полагање мандата. А ако би се исти људи опет дали бирати за посланике у законодавно тело морали би на ново заклетву положити.

Но и ако левица одустане од демонстрације, то опет не мисли тако олако опростити влади ово титрање са законом и правом народа. 1. октобра била је, као што доноси „Авнир На- сионал“ конференција левице у стану Жил Си- моновом, на којој су били: Целетан, Жил Фери, Ежиро, Ординер и Павле Жовенсел, у тој кон- ференцији закључено је, објављено један манифест, који тешко да ће још ко подписати осим чланова радикалне левице. Други састанак левицара требао је опет бити код Жил Симона, где би имали доћи сви левицари, јер се ту ко- начно закључило шта се има чинити; но тај ће бити тек 6. ок. мес.

Наполеон пак, као да овај обрт у политици опозиције сматра за згодан тренутак да с „чашћу“ скрене с пута којим је пошо и који га неби одвео љубави народа француског на сусрет. Он увиђа да са људма, с којима је у последње време „уређивао“ француски народ, неможе пред законодавно тело ступити. По најновијим гласовима из Компијена — где се сад налази — цар је наурио променути досадање мини- старство, и друго образовати из тако зване „Тјерове партије“, премда ни тако министар- ство неби се дуго одржати могло према правцу, којим иде народ француски у својој унутарњој и спољној политици.

Револуција у Шпанији поред свију теле- графски вести и угушењу побуне, о стишавању устанка не само не малаксава, него се још већма шири. Влада је ударила путем који при- личи протераној Изабели и језуитима, а не људма, који су до јуче држали високу заставу слободе и човечности. Скупштина Кортеса до- нела је закључак да се 17 чланова кортеских републиканске странке протерају из земље, зато што су се латили предвођења устанка, који је сама влада несрећном својом политиком изазвала. План републиканаца тај је: да се дочепају већних варошица и вароши, те тим да снагу владину поделе, и тако да дође до своје цели. Влада пак тежи затим да Валенцију опет у своје руке добије, мислећи, да би с тим учинила крај целом устанку. С тога је по го- тову своју војну снагу скупила око Вален- ције, не бил усташе запазила. Уједно је обећала и амнестију свима ако се покоре. Али до сад се још није чуло, да се влада користила тим својим поступком. Шта више, ако је ве- ровати коресп. бирову „Тел“ у Паризу: усташе су дигли барикаде око Валенције и Муре, да с тим отежају нападај војске. Једна колона која је покушавала ударити на Валенцију с великим губитком повукла се натраг. У Мадриду невају како да се извуку из тога процена. Риверо градоначелник те вароши није хтео да изврши декрет, којим влада хоће да обез- да оружја народну гарду. „Патрија“ вели, да је он изјавио, да ће сам стати на чело народне гарде, ако га до крајности буду гонили. Међу војницима циркулишу прокламације, у којима

ил се обилажа, да ће добити одпуст, ако се придруже републиканцима. А ако остану с њима до коначне победе својих противника да ће добити по хиљаду реала, и земље.

Гласови, који стижу из Боко которске мо- рају сваког правог Србина у бригу бацити. Цео округ боко-каторски, изузимајући морску обалу, побунио се и већ је дошло да крвави сукоба између народа и царске војске. Као што је јављено у овом листу, бокези неће да дају војнике и то је узрок њиховом устанку. Влада бечка пак у овоме неће да увиди исти узрок, него по обичају свом, као у сваком сла- венском покрету, па ма овај како незнатан био гледа скривеног панславенског баука. Тако и овде. С тога је потегла сабор од 20000 људи са целом убојном опремом на которски оток, који свега не броји више од 30000 душа. „Нов. сл. Преса“ саветује крају у енер- гију влади, јер се боји да из те побуне не бучне источно питање. — То је стара песма бечки дипломата и журналиста, коју они свуде понављају, кад им треба да савладају сукобе који природно морају понићи онде где јачи крви права слабије; па да би скрили праве узроке, они потежу страшне ствари, као: пан- славистичке тежње, прерано покретање источ- ног питања и др. да би с тим оправдали пред светом строге мере, које се чине над народом, место над онима, који су повод и узрок таквим појавима.

Жалосно је, ако овом приликом потече уз- луд драгоцена крв наше браће, и то опет у прилог туђину.

Незаконитост загребачког „справишта“ и потреба распуста његовог.

Као што у „Зачетнику“ читамо, повикао је Аурел Кушевић, најжешћи мађарон, да он не признаје законе, које је сабор донео, јер је овај сабор „октроисан“ и незаконит, наравно да је он то повикао, кад се већало о урбарском одкупу и регалској одштити, и кад му се чинило, да сабор властелинству права без икакве одштите одузима, или му не даје одштиту према ствари, јер се н. п. у једној прилици амортизација са 7% место 8 по- сто закључила. Мирко Хрват од народне странке, који је у „справишту“ као беда пра- на, а и сам можда незна зашто и нашта, у- паде Кушевићу у реч, и прихвати му изрек са речима: „ја се подпуно слажем са г. Ку- шевићем, да је овај сабор октроисан, те да се овај §. пречува за други законити сабор.“ Јуначина Хрвоић, кекавац, који од јуначки, али сплеткашки стари босански Хрвоића ни- шта друго, него име носи, разјари се као ри- на ту шалу, те председников троножац у по- моћ позва, да се крај учини тој повреди „са- борског величанства.“

Но ми ево прихватамо речи г. А. Куше- вића, и понављамо и опет, што смо давно, и на самом уг. сабору рекли: да је сабор у Загребу заиста незаконит, и по томе да је право справиште.

Справиште је незаконито из два разлога, од којих је један формалне, а други меритор- не врсте.

Формално је незаконит зато, што је, као што мађарон сам рече, октроисан, а октро- исан је и по избору, и по створу. Октроисан је изборни ред, октроисан је саборни ред. Од двога једно: или је тројна краљевина имала право, сама изборни и саборни ред свој уре- љивати, или је у томе била за Угарску и не- но државно право везана; ако је ово, онда је или најпросто морала онако се владати, како то уг. закони од год. 1848. прописују, или се морала вратити на „генералну конгрега- цију трију краљевина“ до 1848. године, па одонуда конач даље наставити — за оба ова случаја октројка од 1867. год. била је неза- конита. Или је троједна краљевина имала право орган своје автономije сама уређивати; у том случају кад се стара феудална форма сабора под чекићем дотађаја од год. 1848. раз- пала, и нова се из нова створити морала, на- равно да је могао почетак и из тако зване краљевске самоуправе потећи, који октројком вовемо, али и у таком случају само се један- пут октроисати може, а после се несме без саизволења народа, који је право на извесну форму суделовања стекао, форма мењати, и по ново октроисати, јер је онда устав лошта у рукама самоуправе. У овом случају тим је

мање могло нове октројке бити, што је године 1848. нов изборни и саборни ред управо обо- страним које изричним, које фактичним сугла- сом круне и народа установљен, те је постао pactum conventum, који круна није могла са- мовољом мењати. И с те је дакле стране из- боран и саборан ред од год. 1867, незаконита октројка.

Што је незаконито, то правно, и државо- правно не важи, то народ не веже ни у длаку више, него што га је везао Бахов абсолюти- зам, и Шмерлингова псевдо-уставност.

Изредимо дакле јасно и гласно: Данашњи тако звани сабор у Загребу на незаконитом је темељу постављен, дакле је и сам незаконит, изакони, које он донесе, вежу народ само факти- но, ма сто пута од круне санкционисани били, јер санкција се само законито донесеном зак. пре- длогу правоваљано дати може.

Но „справиште“ је незаконито такође и са мериторне стране.

Све кад би оно било на законитом основу састављено, и законитом темељу сазвано, опет му са задатком његовим и изтоком времена и власт престаје.

Као што је познато, овај је сабор од круно позван само на ту цел, да поравнање са Угар- ском учини, и да по том нов изборни и сабор- ни ред изради, и круни на санкцију поднесе, како би нов, на неком законитом темељу са- зван сабор даље послове обичног законодав- ства предузети могао. Он је дакле имао зна- чај и задатак конституанте. Сабор, какав је, такав је, свршио је какво такво поравнање, и имао је још изборни и саборни ред израдити, и по добијеној санкцији истог разићи се.

Но он продужи своје делање, и настави га ево видимо до одрицања српског народа, срп- ског имена, и српске писмености. Зашто је „спра- виште“ у даље послове упустило се, могли смо и сами доислити се — али нам је дописник један из Загреба у „Н. сл. Лојду“ разговетно казао, а овај мора добро извештен бити. Раух се побојао, да му „дим“ не изгасне пред „пла- меном“ новог сабора, те изради, да се продужи мандат верним друговима и „рабима“ његовим „спахијама и чиновницима“. А којим је правом то учинио? Правом безправности. Ако би се рекло, да је круна, која је сабору делокруг ограничила, могла исти и разширити, и по том периоду му продужити — то не стоји. Је ли круна имала право, делокруг сабор ограни- чити, периоду му са обзиром на тај делокруг прекратити — то је питање, које овамо не спада — јер имала она то право, немала, није никако могла допције делокруг ширити, и пе- риоду продужити, из простог разлога, што су бирачи, што је народ тим ограничењем свога права, добио право ограничења круноског права, народ је за извршен задатак, и за време тога задатка бирао заступнике, и спрам тога је би- рао заступнике, нити му се дакле заступници даље наметнути, ни даљи задатак сабора под- метнути може.

Постојећи сабор дакле у најбољем случају ништа друго до изравнање и организовање но- вог сабора није предузети могао, и што је год друго предузео, то је по себи ништаво.

Но идемо и даље, и видимо, да круна нема право самоуправно делокруг сабору опредељи- вати, и периоду му означивати; кад је круна сабор од год. 1867. разрешила, имала је право нов сабор сазвати — али том периоду траје само до времена, до кога би и првом сабору рок трајао. Кад то не би тако било, онда би круна, или управо круни и народу одговорна влада могла народно право заступништва лако изгубити. Нека у свакој периоду саборској по једну годину увати, где су јој околности или због каквог спољашњег или унутрашњег у- спеха, или због нужде и невоље у народу зго- де, па нека би онда могла не само разрешити поповољан сабор, него такође нови на целу нову периоду сазвати, то би влада себи ве- ћину и противу праве воље народа за дуго осигурати, и овековечити могла. Закон и обичај у нас су заведи тригодишњу периоду. Пери- од је тај првом сабору од год. 1865. дакле и другом, који је само на његово место дошао, истекао године 1868. Из тога се види, да је данашњем „справишту“ рок истекао, и да је по томе оно и с те, и са сваке стране незаконито.

Кад је то тако, то се народ пуним правом

може оградити, а и треба да се огради про- тиву устанка и деловања овог назови-сабора. Срби пак у Срему имају не само право, него и најсветију дужност, искати разрешење, раз- пуст назови сабора, који је смртну пресуду имену и писмену ерског народа у тројној краљевини у опште, у Срему особено изрекао. Сабор, који биће једног народа изриче, пре- стаје по себи бити орган тога народа; закони од њега донесени исти народ не вежу већма и дуже, него што крута сила траје. Овде пак имамо и закон за себе, по коме је овај „назови- сабор“ незаконит.

Крутој сили ваља моралну силу супрот- ставити; нег Раух и кекавици знаду:

да Србин живи, да је јунак.

Зато на оно, што у чланку о „ћирилицу“ у прошлом броју у првој ватри рекосмо, до- дајемо сад по „ладном размисљењу“, какво ће јамачно и Београд уважити, и подпомоћи, и ово: да Срби у Срему, а по могућности и у Ви- ровитичкој жупанији покрај протеста противу одлуке саборске у Загребу, којом се влада упу- ћује, да у званијама ћирилицу латиницом за- мене — такође и противу тога протест уложе, што овај сабор — кога је законитост и самог постанка народна ерско-хрватска странка по избору и саставу контровертисала, и сад кон- тровертиса, (пориче) — сад преко задатка свога и законодавне периоде посао продужава, и са обзиром на то, да је овом сабору периода свакако прошле године изтекла — да ишту, да се сабор разреши, и нов сабор и то на основу изборног и саборног реда од године 1848. 1861. и 1865. сазове.

Ово би се Н. Величанству представком под- нели, а „справишту“ ако се за вредно и до- стојно нађе, с њим у додир долазити, до знања ставити имало.

Ово је наш предлог поводом нечуване од- луке у „Загребачком справишту“, а ако ко бољи по ствари или начину знаде, драговољно ћемо му у нашем листу места дати.

Српске обмане.

Од једног Србина из Кнежевине.
(Свршетак.)

На послетку се вели да народ неби умео да избере људе који су му прави пријатељи, већ би се поводио за агитаторима и т. д. Из тога би се могло извести врло чудновато свој- ство српског народа, а то је да је српски народ паметан врло ретко. Тако му дође у 10 го- дина једаред те је паметан, а после он памет погуби. Да богме! Кад народ бира кнеза, на- меснике и другу господу коју познаје само по имену онда је он паметан. Али кад народ ође да бира каквог ситног чиновника, с којим је он сваког дана на ручку и вечери, на слави и части на суду и на улици, с којим се роди и пријатељи, кога тако рећи сваки познаје у главу — онда народ наједаред полуди па неможе да га позна, већ маца људе, који имају жену и децу, који имају своју кућу и своје имање остављају све то па иду за каквим „аги- татором“ са улице до „праве буну“ без сва- ког узрока, тек онако за ћет! Така је лојика наших бирократа.

Ако је истина да је живот школа људка тако исто важна као што је школа са сками- јама, онда је народна самоуправа прва и је- дна школа живота за развитак политичне и грађанске свести народа. Већајући о својим непосредним потребама народ се учи да обу- вађа својим умом и потребе народа као целине — потребе државне. Док тога небуде у српском народу народна скупштина ће бити само место где ће се народ васпитавати за по- чињеност — за тиранију, као што је то и досад бивало. Све скупштине које су се сази- вале, за последњих 10 година служиле су само зато да убеди народ како он ништа неразумне у свему што се назива „народ“, „држава“, „влада“ и т. д.; служиле су да му преставе блесак и величину владара, да му покажу пре- мудрост његових чиновника и што је најслави- није да га убеди да је најбоље да он немисли о својим потребама већ да то остави све влади- чиновницима. Могао би навести пуно при- мера како огромна већина скупштинара немају појма ни о свом положају и о својим правима и дужностима, а камо ли о чему другом. Да наведем само један. Кад г. Стајковић (који је био скоро једини који је разумео шта је то бити представник народа) још при читању пр-

вих чланака у својој разложитој беседи рече: „да овај устав из основа неваља и да ко хоће овакав устав, као што је предложени, тиме и нехотице показује да неће никаква устава...“ дакле на такав радикалан предлог скупштинари уместо да промисле бар о томе и да проговоре (ако ништа друго), усталоше један за другим на Стајковца што он „својим примедбама задржава радњу скупштине“ и скупштина без бриге прими предлог Чачанског посланика да се продужи читање устава, а после да се „саслушају министри.“ Скупштина је дакле главно сазнања да јој се прочита оно што је написала влада; примедбе посланика „задржавају“ рад скупштине, а примедбе и објасњења министара решавају. Док факта и подобни појмови владају у скупштини догле није вредно говорити ни о министарској одговорности (па ма каква она била), ни о праву скупштине да предлаже мењање устава, особито пошто је искључена сва интелегенција по избори, а међу тим уведена „интелигенција“ по наредби владе. Ми с тога завршимо критику појединости у уставу. Остаје нам да прегледамо још општи правац и начела устава да можемо закључити какве „реформе“ можемо очекивати од нове владе и шта отуда истиче за српски народ.

У друштву владају закони тако исто као и у свим другим појавама у природи — то је начело што га изриче савремена наука. Није доста на прилику само уватити злочинца и казнити га, пошто је он већ учинио злочинство. Ма какве биле казни — варварске или човечне — статистика показује да од начина казни независно број злочинстава и преступа, већ да зависи од општих услова друштва као: материјалног благостања, степена развика, породичних и друштвених установа и т. д. То исто важи, на прилику, и за број шарница које се у дајим околностима удешавају у друштву, за буне, преврате — једном речи за све што се догађа у друштву. Све то има основа у самом друштву. Је ли дакле појединац осигуран за свој живот или имање, што има само „власти“, које ће уватити и казнити злочинца. Шта се мене тиче пошто сам ја поробљен, попаљен или убијен, што ће власт уватити и казнити злочинца, па ма каква та казна била. У интересу је сваке личности пре свега да се то с њиме не догоди. Власт може да управља само са савршеним фактом; да предупреди какав догађај, она нема силе, јер њов узрок лежи у економним, социјалним и политичким одношјама народа. Тако исто није довољно само да влада има силе да угуши буне или револуције. У интересу је народа да се буне и револуције не догађају, дакле да се уклоне узроци који њи изазиваху. Ти узроци леже опет у економним и социјалним одношјама суграђана (разуме се да ови одношјаи често стоје у зависности од политичких одношја). Основно дакле је правило у свакој друштвеној политици, која има за циљ добро грађана ово: да се униште све последице које смећу развитуку народа; треба уништити узроке, који изазиваху те последице. То је као што се види само изврнуто правило које важи за ову природу: извесни узроци вуку за собом извесне последице. Није дакле довољно за народни напредак организовати војску и заклетти је на верност кнезу да се с њом могу гушити буне, ако коме дође воља да се буну. Напротив, ако су извршиоци власти (ми ту разумемо све струге чиновничко без разлике) сувише многобројни и ако је њово издржавање сувише скупо, онда се народу одузимају средства за привреду и за умни развитака а то само умножава, парнице, преступе, злочинства, буне и т. д. Ово опет зактева да се још више увеличава чиновничтво и војска и т. д. То су опште последице бирократске системе, која је ујамчена уставом.

Ми рекосмо да узроци свију дела што се дешавају у друштву леже у самом друштву — у његовим економним и социјалним одношјама. Ти се одношјаи мењају само у свези са увеличавањем умног и материјалног богатства народа. А ово последње развија се само развитаком личне предузимљивости сваког грађанина, увеличавањем њихових радничких способности. А то се рађа само у слободи. Слободом мишљења и говора (дакле слободом штампе и јавних збора) и слобода рада и удруживања то су први и неопходни услови за развитака личне предузимљивости грађана. То су услови без којих је развитака немогућ. Али да један грађанин може да дође до тога да слободно мисли и говори да ради и да се удружује треба да има зато прилике и средства. Самоуправа даје му већ прилике што је као грађанин обавезан да се стара о својим грађанским потребама сам; а даје му средства, што само управа кошта далеко јевтиније по бирократију, дакле сав онај сувишак што се уштеди при самој управи чиста је добит за народ. Напоследку суверенитет народа — власт да располаже својом имавином даје му могућност да је употребљава понајбоље оно што му је најкорисније. Она му такође гарантира

да му се установе што их он уведе у своје одношјае неће одузети по ђуди једнога или неколицине.

Политичка и грађанска слобода дакле то су неопходни услови за развитака сваког народа. Слобода је српство; мењање економних и друштвених одношјаи народа увеличавање умног и материјалног богатства народа — то је циљ народа. Кад би се циљ слободе састојао само у томе да се може напразно лармати по парламентарима, пијацама и клубовима или брљати по новинама и књигама, онда слобода не само да неби вредила оне крви што је народи пролила за њу и још до сада проливају, већ неби вредила ни ово мало мастила што сам га ја пролио док сам написао овај чланак. Слобода је драгоцен свакоме који је разуме, по оним драгоценим резултатима што их она доноси.

Она господи званични научењаци и публицисте, што говоре да је корист слободних установа „односна“ „према околностима народа“ — показују тиме да немају појма ни о друштву и његовом развитуку ни о установама што ујамчавају слободу. После тога није чудо што такви научењаци неуму да одговоре на најпростија економска питања као што беше у познатој препирци о „гвозденим путовима“ питање: „Зашто београдске рабаџије непосташе баштовани?“ Један од најваљанијих савремених економиста, Ч. Старт Мил, критикујући енглеске економисте вели да је једна од главних њихових погрешака, што они законе који важе само за Енглеску постављају за све народе. Тако он вели да је лажно опште примљено мишљење као да конкуренција опредељава радничку плату и пренашање капитала из једне радње која непринноси дохода у другу доходнију. По Милу то важи само за Енглеску и св. Америку (т. ј. за народе, који су већ одавно слободни и код којих је услед тога високо развијена лична иницијатива и предузимачки дух), а код народа на континенту (дакле код народа мање слободних или слободних од окура) конкуренција замењују обичаји, навике — рутине. „Тако ми је и баба радије, вели наш рабаџија, па тако ђу и ја“ (да се вратимо на горњи пример кад смо га већ навели); а вели о' тога што нити зна другог заната; нити уме да израчуна какву би корист имао кад би на прилику, постао баштован; нити га што побуђује да то рачуна. Од чега зависе обичаји и навике, укоченост и rutina? Од степена образованости од „количине и квалитета“ знања — од слободе коју има народ. „Од развитака ума зависи цео друштвени развитака“ То је неопорни закон у друштву што га поставише двојица од највећих умова 19ог века Авг. Конт и Т. Бекл. Окуте развитака знања и његовог распрострања у масу па сте народ оковали сасвим. Може нам се приметити да ради развитака умног слободе установе могу се заменити васпитавањем у школама. А ја питам на то: могу ли школе бити ваљане у земљи где је развитака личности опасан по државну систему? Неможе зацело. У такој земљи васпитање народа то је споредна ствар. То нам доказује сам устав, који лежи пред нама. У њему се о народном образовању говори само у једној тачки и то опет у смислу да се опречи слободан развитака образовања. Ево те тачке:

Чл. 124. „Све школе и други заводи за образовање стоје под надзором државне власти.“

То је све. Народ се не може образовати часловцима, послатима, молитвама (па ма сву библију научно на памет). Народ немогу учити: солдати у остави, ђаци и практиканци који нису могли нигде „да направе каријеру“, богослови и т. д. Народу треба стварног знања. Зато треба образованих ђуди — треба средстава. Али најпре народ мора да једе, па да се учи. При овакој скупој државној системи остаје ли народу средстава да издржава ваљане школе? Не само да не остаје већ народ неможе ни децу да одваја, (јер му је нуждан радник у кући) и мора пачурица да се натерује иначе би школе биле празне. Како да се томе помогне? Нека се сведу трошкови око државне управе на половину (то је минимум у колико се могу скратити, а могу још више. О томе се може начинити тачан преглед) па ће бити средстава, да се деца васпитају не само бесплатно већ на трошак целог народа. Нека се укине једна жандармерија, која ништа не ради по Београду ма што квари вилице од безања, зверајући над киме ће да „изврши власт“ т. ј. кога ће од грађана да муне у ребра — па ће се уштедити преко 20.000 д., а то је довољно да се подигне најбоља земљоделска школа, која је народу нужна као насушни леб. То би биле реформе корисне по народ, али такве су реформе у основу противне свим начелима што се изричу у уставу, а из тога се може закључити какве ће бити идуже реформе владине.

Ми рекосмо једном да ми ништа не полагамо на фразе па ма како оне лепе и примамљиве биле. Така је фраза „закон је највиша воља.“ Шта се садржи у закону то је главно. Тог смо се начела ми држали при оцењивању устава.

Сам по себи устав није ништа већ мртва артија. Оно што му даје живота и смисла то су оне установе које он јамчи народу, а тек установе доносе народу добро или зло. Ми сад имамо грађу да уkratко речемо наш суд о данашњем стању у Србији.

Ујамчава ли данашњи устав неопходне услове за развитака народа? Не — ми то можемо рећи са пуном свешћу. Сви они услови, који су пређе постојали у Србији, који су били узрок народне патње и народног незадовољства остали су онаки исти — нису ни за длаку промењени. Бирократска система остала је недирута. Могућност да се понављају она иста насиља као и пређе — така је иста. Разлика је само та што се све то пређе називало незаконито, а сада је то све узаконено унапред. „Исти узроци вуку исте последице.“ Док пређе први потрес радости што се тошчидерска катастрофа сврши само страом — народ ће се брзо уверити чињеницама да од свију истих обећања, што му их даваше влада, за њега нема никакве асне. „Коњи вуку те вуку, а била кола а сонце“ вели народна посла, народ ће се о томе уверити својом кожом. А после? После ће наступити онаки исти одношјаи између владе и народа као што су били за време Н. Христића. Народ ће се брзо уверити да Христић није био крив већ неко сасвим други. А српска слога за „велику српску лисао“? Отићи ће у ветар као што је и пређе бивало. То је све као 2+2=4. Оће ли бити влада тврда кад народ буде незадовољан? Али го је само једна страна.

Буне долазе од невоље народа. Преврати од себичних цели појединаца. Је ли влада бар осигурана од преврата? Онолико исто колико све пређашње владе. Ни више ни мање. А како су биле осигуране пређашње владе то смо видели до сада. У Србији влада бирократска система. При такој системи неколицина који су на врху имају фактичну власт. То је узрок те је сваком члану бирократске системе главна циљ у животу да се поине до највишег места или ако је већ тамо да се на том месту одржи. Ту се отвара мејдан за бесконачно интриговање. И ту је извор свих преврата што су бивали до сада у Србији и што ће од сада бивати. Чиме је влада осигурана од таквих преврата? Савршено ничим. Оно што једну владу осигурава на престолу нису правне речи устава, већ светот народа да је оно што се садржи у уставу по њега корисно. А има ли те свести у народу? Свим до садашњим владама није ишло у интерес да народ буде свестан. С тога нека само неколицина од великаша, који фактично имају власт у рукама, захту да учине преврат, паје ствар свршена. Народ ће признати као „народну династију“ ону која буде на влади — као што је и досада радио. Па где је то осигурање владе на што се нарочито ишло овим уставом и у чему његови бранијоци налазе његову највећу врлину? Да богме да га нема. Али има нешто друго што се уставом осигурава и што његови бранијоци неће да кажу. То је друго: начело монархизма. Услови за народни напредак ни су се ни узимали у рачун (а буну народних слабо се ко боји. То је бар познато да народ може дуго да трпи; влада није осигурана од преврата „одозго“, али ма колико се ти преврати дешавали народ остаје једнако под туторством. Начело монархизма остаје свето и неповредимо. Ето зашто је народ српски толико патио за цело по века. Зашто је морао да издржи толике буне и преврате. обмана... обмана... Све су то обмане

Ја знам да ће ми се на ово опет запевати стара песма о нашим „политичким околностима“, о потреби „јаке владе.“ На то одговарам просто ово: Зашто влада кад оће и осећа потребу да располаже савршено српском крвљу и имањем — зашто она просто не узме диктатуру? Нека тражи диктатуру на 3 на 5 или више година. Колико јој је потребно да сврши са „политичким околностима.“ На што то у ствари узимати неограничену власт, а овамо трошити 50 њада штамп. табака и писати на њима 500 њада бесмислица да се народу докаже да је црно бело. Да је абсолизам слобода. Тиме би се с једне стране уштедило народу трошак око сувишне парламентарности; с друге стране влада неби губила време око други ствари већ би се могла занимати само једним. А на послетку то би барем било поштедије. И сваки и „најпретеранији радикалац“ сто пута радије би се сагласио на привремену диктатуру, која има циљ ослобођења народа, него на назови уставност, којој је циљ да на веки окује народну свест. Зашто то влада неуреди. Ми налазимо само један одговор, што је владино начело да се утврди монархизам — остало све иде у други ред.

Ми би свршили овде, кад неби било још једне појаве у нашем јавном животу ради које морамо да речемо још неколико речи. Као што је познато још одма после 20ог маја свршила се нека „гувија“ између бивше лебералне партије и данашње владе. Сигурно услед тога изиђе један од вођа те партије г. Васиљевић у последње време да сведочи како данашњи

устав ујамчава народу слободни развитака, да позиваје омладину да и она то посведочи ама то омладина неучини (из каквих му драгогарака) да назива све оне „кликот“ и „недоносених либералима“, што невиде благослова у поменутом уставу већ, „терају опозицију ради саме опозиције.“ г. Либерали! Нико не тера опозицију ради опозиције — то би била дотинарија. Нележи противност само у ђуди невољичине да воде доп-кижотску војну. Противност лежи дубоко у противности самих застова — у противности између слободе и абсолизма; између ослобођења српског народа и увеличења броја поданика „великих Обреновића.“ Па уместо да називате „преципхавате рачуне“ и да називате „кликот“ и „либерал недоносчади“ све оне који се незадовољавају: „патријотским намерама“, „племенитим тежњама“, „шупљим фразама и шароним обећањима, већ који траже стварне гаранције за слободни развитака српског народа — пречистите господо рачуне сами са собом! Пречистите рачуне са својим илзузијама, с којима варате ево већ 10 год. и себе и цео српски народ! Решите једном: може ли се помирити „народна династија“ и народна слобода!

ДОПИСИ.

М. К. Цетиње 21. Септ. Виђемо се од сада чешће. Надајте се да ћете имати од сада вриједна дописника. Кад се јесиш то важије, биће и дописи важији. За сада ћу да вам јавим, да је на Цетињу подигнута богословија. Ко је био у Црној Гори и ко зна, у каквим се околностима нахотила Црна Гора, тај се неће чудити, што се овђе досада не дигоше учени заводи. Црна гора бијаше од Косова на мртвој стражи, која чуваше прађевски аманет: „крот часни и слободу властну.“ Црна гора бијаше три у оку многих државама; — а адем камен у рошству пшетећем српству котва спасења, за коју се у јеветено српство грчевито хваташе, да не потоне у туђем мору. — Чувајући тај свети аманет више ного и једна овако мала државица, била се Црна гора са силним душманима; крвавила се вавек са маленом шаком својојех одбранијех јунака против небројених орда. — Многа авијатска уста што зијаху на ово соколово гњездо муком умукоше и пеливаху ледене црногорске стијене; многа мајна заука са својијем снјаном, што га је оправљала на ту лонну Црну гору, да се бије са сокоlima; — да им руши соколово гњездо! — Вазда, вазда бијаше Црногорац на мртвој стражи чувајући овај комадић — да не речем веље ного — камене. — И као што су тврде ове стијене, тако се и Црногорци тврдо држаху својега аманета: вјере и слободе. — Па кад тужан Црногорац књигу да учи? Кад никада нема одмора од крвна боја? Кад да школе гради, кад године небијаше да се није ишло на војску; — кад му ваља рушити турске куле! —

Но ево сада одпочину Црна гора од бојна поља, одмораше се црногорске руке од битке Ђорђе. И по Црној гори ће да се дижу умни рукосади „да се дигну школе, где ће млада Црногорчад да стица осталу браћу, која отидоше пред њима.“

На Цетињу ево подигнута је богословија. За наш народ који је, особито као овђе у Црној гори за себе по селима, и то понајвише омаленима, од преке је потребе просвећено свјећенство. Свјећеник је у селу једини, који што више уме. К њему долази народ за помоћ, за савет. Он му је учитељ, он саветник, он господин он брат. — Особито за Црну гору захтева се, да је свјећенство просвећеније. Неможемо захтевати да црногорски свјећеници буду филозофи, али хоће се, да буду изображени у толико, у колико допуштају садање околице. — Па поред тога Црна гора је земља сиромашна; држати и пона и учитеља може тек ђекоје мјесто. Зато ће свјећеник у сиромашнијим мјестима да испуњава и учитељску дужност. —

Светли кнез Никола постарао се да народ својом помоћи и с те стране. — С његовим старањем подигнута је сада прва година богословије. — За њеног управитеља постављен је г. Милан Костић, а за професора Шпиридон Ковачевић. — До године отвориће се друга, а до две године и трећа година богословије и биће четир учитеља. —

Док се неподатни друге школе на Цетињу, ступају у богословију ђаци који су сачинили 4 основна разреда. — За први мах мишало се тако чинити, јер околице недопуштају школе на 6 разреда, или ће се подићи полуђимназија. — Немојте мислити, да Црногорци би хтјели школе, те се зато тјешко ово и подижу. Не, казао сам напријед узроке опротњања. — Црна гора је камено море, на којима тек мало плодних острова. — Да вам је виђети, с каквом муком оре Црногорац сачиља од стијенах по комадић земље; да вам

је виђети ове путове, куда ваља носити терете, па би рекли: е нема већих мученика од Црногораца! — Па и опет нема народа, који тако неизмерно љуби своју земљу и слободу, — што је нема у низинама, — него што љуби Црногорац ове крши, ове голе стиге, овај сиви камен, што постоји као ђелаве главе старих мудраца. —

Зато се мора сваки Србин обрадовати овом гласу, кад чује, да је у Црној гори подигнут завод, у ком ће црногорска омладина да добије више образовање. —

Будући се у богословију примају ђаци из основних разреда, то ће се у првој години да предаје више светских предмета као: физика, ошта хеографија са општим земљописом, историја српске литературе и т. д. Разуме се по себи да ће се све предавати онако, како ће да буде погодно за ђаке са њимим образовањем.

Рокох мора се сваки Србин радовати што је у Црној гори подигнута богословија. Но да вам је било виђети, како су се томе радовали Црногорци, и црногорски подмладак. — Са свију крајева поврнеће ђаци да слушају науку. Многи свјештеници мољаху се да могу слушати богословију. — Примљено је 10 питомаца о државном трошку, који ће добити у заводу богословског стан и одећу и све, што тријеба. — Осим тога има их преко 10 других ђака, што ће да уче о свом трошку. А да вам је болан виђети, како се наша црногорска ђеца муче по крчмама, где спавају на земљи, а раније се кружом кокуружним — и тако опет с веселим срцем пође да се уче, онда би другичје судили о Црногорцима а особито би и Јевропа добила о нама друго мишљење. Неби нас називала дивљацима и пуштајима. — Но шта зна роб у низини, шта је слобода на висини? —

При ступању у богословију држани су строги испити. На њима присуствовао је и свијетли кнез Црне горе и Брдах; јер се он врло живо заузео око подизања школа и око унапређења свога народа. — На неким испитима бивао је и руски конзул, који се баш десно на Петину, и он се чудило, колико знају црногорска ђеца из основних школа. — Верујте могу вам слободно казати, да су Црногорци за науку способнији него ли други Срби. — Истина има их и од 17—19 година, који су свршили основну школу.

18. Септембра отворена је богословија. У 9 часова било је позивање св. духа. Службо је високопр. митрополит Иларион а присуствовао је и свети кнез са свијетлом кнежином војводи и друга господа. У школи светила се вода. Г. директор Милан Костић говорио је том приликом кратку бесједу о значају науке у опште а богословске на посе; и поздравно је Црну гору с овим великим кораком на просветном пољу. —

После светковине бијаху на обједу у господара Црне горе вис. митрополит са архимандритом цетињскога манастира, новопостављени професори сенатори и војводе; при ком је његова светост кнез Никола био веселога духа, и наздравно г. митрополиту и професорима, опоменувши их, да у заједници и договору раде о унапређењу ново подигнутог завода; а он ће да им буде у свему на руци. — Г. Костић благодари му на здравици, жељаше срећна успјеха племенитим његовим подухватима, који ће да усреће Црну гору и да се оно испуни, што је Српство од Црне горе више него од икога ишчекивало и ишчекива — а то је: да сунце слободе са сјајне Црне горе обасја и осталу под туђином пиштећу браћу; — жељаше успјеха новоподигнутој богословији и објашњава, да са своје стране неће пожалити труда, да испуни своју велику задаћу при овом заводу. —

После обједна оде господар у Бјелопавлиће, да надгледа тамо неке грађевине. —

Мислим да сам сада и сувише писао. Ако се г. уреднице неплашите мојих дугачкијех дописа, ја ћу писати и други пут.

Сарајево 25. септембра. — О Јевропо, послушај нам гласа, гласа слаба са свим немощна од валијах проклетих тирана! Сафет паша, несобичан је појав у Босни. Осман паша забранио је сарајлијама дивати торан прквени. Чим је општину сарајевска одпустила свога учитеља г. Б. Петрановића по приморавању Осман и Сафет паше, одмах јој се доводило дивати звонару. Оће дакле да да Босни удвољетворења са мртвим стварима а живе сатире. Петрановића проћера 18. септ. а дичног сребенду Н. Павловића 25. септембра. Лепа ствар што изкомбинова Сафет паша! Његова је главна циљ, да расћера све родољубе учитеље из Босне. Помисли Јевропо, можеш бити већег удара за босански народ, него кад му расћера способне и ваљане учитеље? Јеси ли ти мерило правде? Па ако си, вашто овом зверском злу, не станеш на пут? — Ах! вечна правда, промени вечни тл, учини, да што пре исток заруди, да вратимо са мерилама, с којим нам мерише.

Конзули постојећи у Сарајеву, праведно

ствари не заступају. Они су готло интрига. Њих пашински ручак ћера у будак ћутања. — Руки конзул побего је из Сарајева, и седи у Осман пашини конзактан Сарајева 1^и, сат удаљен; ваљда зато: да му раја долазком не досађује — да се Сафет паша не замери! — Аустријски конзул потпомеже Сафет пашу у намери — ваљда за то: што се нада да ће султан, ваљда, Босну дати Аустрији као пријатељски поклон! — Поздравља их Србија. — Талијански конзул стар, немарљив — једне да живи! Енглески, сваки дан воза се на гвоздени коли од три точка, која сам гања ногама и рукама. Савезно-немачки, ћути у своме двору; француски такође. Само пруски што се заузима за хришћанске ствари. — Ето што вам раде конзули у Сарајеву. Жали боже, што владе на њих троше толике новце. Незна се, ко је гори: дал Сафет паша, дали конзули. Но ми таке конзуле слабо и вермамо, а Сафет Паша отворено кажемо, да добро проћи неће.

Срби и Црна гора! Кад ће те нам помоћи, ми се у вас тврдо ујамо. Швабо неће успети, што је намислио, и ако Андришије, Бајет и Раух држе свога шпијуна у Сарајеву, који је пишемо Луке Вукаловића разгутао по Ерцеговини, еда ли би се народ узрујао и Маџари (по његовим речма) у Ерцеговину ушли.

Небојшић,
Туркомрзић,
Осветић.

...**Загреб 29. септ.** Како ми је познато, наш народ слабо интересује цела радна садашњег сабора у Загребу, но вато ипак мислим да неће бити сувишно у нашем листу регистровати његов јучерашњи чин или закључак, којим је својом изванредном политичком мудрошћу и љубави према „браћи Србима“ дјело споразумљења окрунио: —

Пре неколико месеци приспела је овамо обичним каналом подстрекавања некаква молбеница подписана од неколико стотина понајвише не маца из Срема, да се „протузаконно“ уведеној ћирилице у Срему и тиме отвореној „хегемонији“ Срба крај учини.

Ова молбеница буде „петиционому“ одбору предана и после овога преко извјеститеља Л. Талера у јучерашњој сједници реферована.

Предлог одбора је тако гласио: да се с разлога тога, што је у тр. краљевини званичан језик „хрватски“ и што се тај језик „латиницом“ не пако ћирилицом пише, и по томе уведене „ћирилице“ у Срему протузаконно, — имаде упораба „ћирилице“ као званичне писменнице код судова и жупаније у Срему укинути и влада — на коју се тај предмет упућује — уједино позвати, да тому сходно, званичау упорабу ћирилице докине и прописану латиницу уведе. —

О томе предмету говорило је више њих са обе стране имено: А. Стојановић против предлога, да је то ствар дотичнога „муниципија“ штатутом установити, којим језиком и на који начин да се служи, те у колико је можда сремска жупанија то своје право претерала и изван свога домањаша, да та ствар није „закондавна“ већ често административне нарави, да би се дакле имала влади просто на „уредовање“ одступити. Затим је подужи и доста оштро говорио др. Брлић: да би се тај увредитељан снис, који у осталом ни истинит није, јер се нити зна кои су ти, што су га тебож својеручно подписали, и који је само подметнут да изазове раздор између Срба и Хрвата, — ставио ad acta. Јован Јурковић: да се на такву једнострано поднешену молбеницу неможе на сабору ништа мериторнога одлучити, зато да би се имала уступити влади, да она ту ствар извиди и тада према потреби сабору сходан предлог учини. — Сима Филиповић: у подужем излагању, да ушптна молбеница није на истини основана те да би се преко ње на дневни ред прешло; а тако и Чобанић (парох из Срема) да је та молбеница сасвим неоснована; напосице пак Јован Живковић позивајући се на закључак прошлога сабора, којим је народни језик у тр. краљевини „србскохрватски“ означен и упораба ћирилице, упораби латинице у целој домовини равноправно успоређена, да на последње доба „бахова абсолютизма“ у ком је по једној највишој наредби у војводовини код судова слободна била упораба језика дотичне странке у ком се језику и дотични записник код суда саставити а и одлука странци издати имала; и зато кад се већ та по сабору једном већ закључена равноправност ћирилице са латиницом у целој земљи, нарушити смера, да се та равноправност барем у Срему гди је број народа србског у далеко већем броју над и ним, неокрњена одржи; коју су — ако прем касно — и сами Бах-Шмерлинговци — за праведну увидили. —

Но све то забадава бш. Код гласовања захтевао је Живковић, да би се с разлога тога, што је тај неуспутан предлог одбора од велики посљедица и што иде на очиту компромисију сабора, особно гласовало, — будући су га тами десеторица подупрла — и изведено буде по на јавну славију; јер предлог одбора доби

заиста већину — ако се неварам са 35 против 20 гласова.

Записник те сједнице садржава на печиту успомену имена они кои у својој незнаји да ли више глупој или пакостној запености то семе раздора посејаше и оострани србски народ баш у живац дирнуше!

Још је само то замило, поред толикога заоставања и гонења Србаља из свакога уплива у званичном и јавном животу, увредити га и у оној самој суштности, која га „Србином“ чини; и то у оно доба, када је с друге стране на Рјеци (у Фуми) која још ко тому изван домовине за Угарском лебди, рад — тако рећи — само једне шаке „Талијана“ код тамошњег суда слободно уредовање на талијанском језику! —

Тако саборе хрватски, да си најмљен, неби си заиста могао боље у прилог радити оном, чега се највише жадаш.

Међутим време ће и тому наћи лека и извидати оне ране, које небратски Хрвати, својој браћи Србима тако лакоумно задају; а они кратковидни Хрвати, кои се тој злосротној побједи тако недотупавнога саборскога закључка радују, нека немисле, да ће Срби зато духом клонут. Знали смо ми помоћу наше увек будне свести и преко други невоља побједоносно прећи, шат нас и у овој бесмислено изазваној, премда немилостивој борби, сваком Србину урођени дух народности, — ово чедо новијега вјека — неизневери. —

Као што сам дочуо, некои Срби — чланови сабора — намеравају у сљед тога закључка положити своје мандате. То је још једино што учинити могу, јер у таквом сабору више Србину места нема.

...**Загреб 1. окт.** Закључак прекјучерашње саборске сједнице у питању „ћирилице“ побунио је неке чланове сабора, кад су дочули да Срби заступници у сљед тога своје „мандате“ положити намјеравају, те је при отварању данашњег, као за горњом прве саб. сједнице заступник Фодроци захтевао, да се сабор ради једнога важнога предмета претвори у тајну сједницу, што и учињено буде. У тој сједници стави он предлог: „да сабор у јавној сједници од донешенога закључка у погледу „ћирилице“ одустане и дотичну молбеницу — као ствар административну, влади на уредовање уступи.“

Овај предлог — како се поговара — учињен би у споразумљењу и бана и министра Б. и већ се је могло мислити, да ће се примити, јер га у почетку нитко не хтеде напасти, али мало по мало отвори се дебата у којој падоше речи, да у тр. краљевини нема „народа србског“ да паче нити „Србаља“ и та тврђа дође баш од једнога човека владе, нашто са више страна доста речи потрошено би али све забадава. Код гласовања остаде предлог Фодроције у великој мањини, имајући за се само 20 гласова. Они кои су били против остали су седећи. Међу овима беше обе главе а и многи други кои су првом приликом против предлога одбора гласовали. Ето вам, како данас Срби у тр. краљевини стоје. — Контић и Живковић положили су данас свој заступнички мандат а други ће Срби по свој прилици то исто сутра учинити. — Како у свему, тако и још по најбоље у томе чину огледа „политичка мудрост“ садашњег сабора тр. краљевине.

Дољно-аустријски сабор.

У „цислајтански“ зем. саборима још једнако трају дебате о преустројству изборног реда, и то поводом тога, што је министар Гискра окружницу послао, да ли се за добро налази, да посланике у „рајхсрат“ не бирају више зем. сабори из своје средине, него да се сви непосредно бирају. Но ту се читав хаос роди, и то поглавито због тога, што би Немци хтели и да се бар чине слободњаци, ако и нису, и да осигурају већину немачку у рајхсрату, т. ј. свјеје господство. Кад би т. ј. непосредни избор таки био, да сви бирачи непосредно посланика бирају, то би само од тога зависило, да Славени свуда себи дођу, и да буде истинита слобода избора, па да тим начином буде већина славенска у „рајхсрату“, и то још пре него овим начином, где се посланици не само од и из сабора бирају, него такође по групама би ају, тако, да велики посљедици и трговачке коморе одељено од осталог становништва бирају заступнике у зем. сабор, а овде опет зем. сабор по истим групама посланике у „рајхсрат“ шаље; осим тога је остало становништво заступнике на зем. сабор сладо поредно т. ј. чрез изборнике од бирача изабране. Сад Немци на разни начин „мајсторину“, како би и козу наравали, и кунос сачували; како би и своју већину осигурали, и слободњачки се чинили, илти непосредне изборе у рајхсрат завели. Неки би хтели задржати систему група, јер се из трговачки комора, и из групе великопоседника подпори надају, т. ј. онда би сразмерно мањи број бирача слао сразмерно већи број посланика у рајхсрат на корист Немаца, на тим да се већи број Славена надмаши. Други би хтели у толико непосредне изборе за рајхсрат, што не би из зем. сабора произишлаци али ипак да се задржи састав непосредног избора чрез изборнике, надајући се, да ће власт на изборнике опет у корист Немаца већи уплив имати. Трећи би хтели, да вароши и варошице добију трећину посланика, рачунајући на на кивку, било нумеричку, било друштвену претегу Немаца у тим местима. Неки иду и даље од реформе самог изборног реда, и хоће да се удвостручи број чланова

дољне куће; други поред тога хоће да се горњи кућа преобрази тако, да у њој буду разне земље представљене и по томе, да зем. сабор у њу сразмерни број посланика шаље. — Досад су два немачка сабора готова са своим предлозима или одлукама: Коруски и Штајерски. Први је најрадикалнији; он иште сасвим непосредне изборе, без изборни колегија и без група; удвостручење чланова рајхсрата, трајање мандата на три године дана, и да се образује горња кућа, као кућа земља избором посланика у њу чрез зем. саборе. Грачки иште умолжење рајхсрата у толико да на 50,000 душа један посланик дође; да трећину бирају вароши и варошице; да се задржи начин бирања чрез изабране изборнике, или изборничке колегије: да сваки свагде може бити за посланика у „цислајтанији“ изабран; да мандати трају највише четири године дана.

Крајски сабор одбацно је састав непосредних избора.

Дољно-аустријски зем. сабор такође је свршио расправу о реформи, и остаје при самој реформи изборног реда, и дољне куће; предлага непосредно бирање посланика у рајхсрат — али преко „група“ тако, да буду четири групе; великопоседника, трг. комора, вароша, села, број чланова рајхсрата да се удвостручи.

„Политика“ иште, да се пре сваког покушаја поравнања цусте из затвора они политички и прески осуђеници, кои су били жртве системе, за коју сад један део Немаца сам признаје, да је погрешна била.

У журналистички много се претреса питање о поравнању са Чесима, и поговара се већ, да ће бити састављено министарство Тафе — Келерсберг — Бергер као прелазно министарство, у ком би Потоцки остао, и у кои би Чех кои дошао: Чеси се не одзивају тим намагласовима. „Народни листи“ на просто кажу: „нема ни покушаја иравнања без преодног признања чешког државног права“, и то је помишљивија младо-чешка странка; а старо-чешка одговара одлазком Палацког и Ригера са породицом у Ницу на зимницу.

Угарска.

„Пешт. Коресп.“ пише: Задаћа предстојеће сесије угарског сабора ова је: Одмах у почетку, поднеће министар финансије свој буџет, и то буџет прихода, најпре, јер је и финансијална комисија још прошле године то нагласила, да се најпре целокупна сума мора означити, па тек се онда може гласати о издацима. Коначни рачуни финансијске године 1868. следоваће одмах за тим; већ су дати у штампу, а неки мањи податци буџета већ су и готови. За 14 дана, биће буџети свију министарства у рукама комисије.

Још нису готови реформисани предлози за посредне и непосредне порезе, ма да су закони о порезу, по основу којих су и дигнуте споменуте порезе, већим делом само до 1. јануара 1870. год. вотирани. Наравно да ће сабор ово привремено стање морати још за једну годину продужити. За тим одмах долазе на ред две законске реформе о правосудју које су већ предложене и у одбору прочитане; њима следећу друге две које ће министар правосудја поднети што пре, како би ново уређење (организацију) на пролеће већ у живот увести могао. За тим долази закон о привреди о занатлима министра трговине, закон о лову, и свакојако још закон о јавним грађевинама, које међутим боље би се дало спонити са законом о преустројству жупанија. На сваки начин, буџет ће се строгим испиту подложити, као што је сабор већ више пута изјавио, и онда је то за три и по месеца доста; особито кад се у обзир узме, да ће левица на сваки начин, државоправно и жупанијско питање, у том времену и ван тога времена, на средњу износити, и с тим само време трошити. Неће бити оскудице ни у интерпелацијама; несумњиво, да посланици хевеши, да би потпуно одговорили имену своје жупаније, неће захтевати бар недељу дана, за своје партикуларне жалбе. Необично тумачење школског закона, исцупиће такође једну или више сједница, и петиције, које ће преко крајње левце на сабор доћи, заузеле такође који дан, времена пре, но што оду — ad acta.

Реформе муниципија у свези са уређењем општине, и цивилин законик, тек ако дођу тамо на пролеће, на дневни ред; и онда још ипак остаје кривични законик и реформа пореза за последњу годину овог сабора, који на сваки начин неће поспети на себи карактер конститутивног се скупа, него законодавног тела. Закон о укидању батина изузетно још идуће недеље узеше се у претрес. Питање о цивилном (грађанском) браку спада наравно у грађански законик.

Далмација.

„Преса“ пишући по „Трстанским новинама“ о немирима у Боки-Которској, тражи узроке томе опет онде, где их нема, да би само оправдала кривит поступак срам Бокеља. „Позорште ти немира, вели, скоро је изкључиво предео, у ком станују посљедоваће „трчкога обреда“, нарочито они, кои границе са Црном-Гором, кои су са овом земљом сродним и пријатељским савезима, и разним интересима, са заједничком верознаности, и поштовањем „Папе-Цара“ у Петрограду склопачи. Да то поштовање ојача, допринеле су у последње време московске рубље, панславенске смутне, плетке подмињени свештеника, као и производи пресе, која у истом правцу ради. Први узрок немирима треба дакле тражити у политичко-религиозном стању Црне-Горе, у јавном и тајном утицају непријатеља Аустрије, а не у организацији доборанске војске.“ За тим се навађа, како је и пре 20. г. био устанак због пореза, у ком је окружни капетан „Грије“ рашен. До душе, то је врло згодан начин изговора. Аустрија кад је у невољи, или кад треба који народ, да је брани од Турака, да за њено масло пролије крв у свима странама света, онда обећава, а кад неће обећање да испуни, па људи, кои срца и одважности имају, за своја се стечена права ваузму, онда: узрок лежи у „рубљама“, „панславизму“ и Бог ана још у чему. Кад је Аустрија Боку-Которску за добила, добила ју је под условом, да су слободни од пореза, и од дужности, да војнике дају. Пре 20. година хтедоше да јим узму прву слободу, а сад другу, јер служба војена у стајајој војсци и у „ландверу“ подједнака је.

„Преса“ пише да ће влада са енергијом угушити немир. — Знамо да сила Бога не моли, и живи нам

је крв српску, која ће се безуспешно пролити, али влада и то треба да зна, да је овака сила за време, а особито она, која привога газу, и реч своју не држи. „Преса“ или упросто њен извор, „Трет. новине“ спомињу том приликом и владају Касевића, како је то та иста пропаганда, која је противу тога владе пре годину дана одлучила да то, што је био члан „рајхсрата“, и тако, да је морао из Бео-Которске побећи у Загар. Није зато, што је био члан рајхсрата, јер то је и Љубиша био, него што је и на рајхсрату и у Делмацији издао свој народ и своју народност. Знамо ми, да су вама издалице свога народа, а особито Срба тако мили — али зато ће и Срби и протозити из средине своје, где и кад год узмогу.

— О побуну у Босни Которској доноси „Политика“ овај допис:

„Одавде лете телеграфске вести на све стране и у све листове, о опозицији, на коју је нашла у овом округу комисија која пописује у војску, али нико се не нађе још до сад, да објасни зашто? Ствар стоји овако:

Пре месец дана од прилике, изда срезики началник которски, налог свима општинама, да за осам дана сирене пописне листе, — а није пре тога никакв војничке дужности слобода беше, наравно да је ова наредба морала изазвати узурјаност (сезацију), с тим већу, што се тај налог с таквом хитрини и необзиривошћу вршио, да се ни каквом ратном опасношћу није могао начин извршења, о правдати. Треба још и то знати, да је за ови последици пет столећа, овај народ само на основу уговора прелазно од једне државе другој, никако пак правом освојења. Под сваком владом, па и под аустројском овај је народ уживао неке извесне слободе и повластице, под којима је увек подразумевао и уговорено, и ослобођење од војничке службе. Како се дакле обзирала наредба, која је из Котора дошла, одмах се скоро свуда подигне народ, и почне сирћу грозити местним старешинама и свештеницима, који хтедохе покушати, да изврше тај налог. У неким општинама спалише и протоколе „крештајем“ да би тим начином мрско пописивање осујетили. Неки, који у народу никаква уважења немају, хтедохе ту прилику употребити на своју корист с тим, што покушаше, да оне људе у којима је народ дотле веру држао, опрне и омаловаже. Ту своју намеру управнише нарочито против посланика Љубише, кога обугуниваху, да није хтео добро старо право земаљско бранити. Други родољуби стадохе тој злоби, која се изпитаје довлачила, на пут, јер поучаваху народ о правом стању ствари, и тако им испале за руком, да се већи део народа умири, и само још у неколико горштакчи села траје отпор. Нотабло (паметство) и местне старешине скупише се 14. пр. м. у Котору, и посаветоваху се да мод-несту петицију влади, у којој ове жеље да се изразе: 1. Да земаљска обрана (ландвер) никад не остави своју земљу. 2. Да сваки, и ако је војник мже путovati ради ових послова и у саме стране државне. 3. Да одело земаљске обране одговара уобичајеном оделу народа. Кад се узме у припрему, да област которска образује уметак међу Турском и Црном Гором, који је сасвим одвојен од остале Далмације и монархије; да жители те области, не живе од земље него од мора; да имају сасвим особите области, и одело сасвим различно од осталих народа монархије, и европског обичаја одела, онда су те жеље изражене у петицији сасвим уместне. Та скупштина позвала је и она места, која се још противе, да приступе овој петицији, и да се не противе пописивању у војнике, али без успеха. Тако исто безуспешна остадохе усилжавања и разних официра, и самог фелдмаршал-лајтнанта Вагнера, који је на једном пароброду у Котор дошао, али није смео ни изаћи на суво. Сад ће се употребити сила. Из Дубровника је стигла већ једна бродска батерија топова, и сва војска која стоји на расположењу. Очекује се војска и из других крајева; вели се, да ће читав један кор овамо доћи. Ово дозлачење силе војске одобрава се у опште, као практично дејство, јер ће побуњеницима одузети сваку наду на успех каквак, и тако ће, држи се, морати се умирати. На и то се мисли да би досадашњи покушаји умрења повлашћених успеха имали, да су она господа, која су на то изаслана била, боље изишли шта раде; онако су неадекватно својом ствар отештали, јер су један другом, као што кажују сељаци, противречили у обрцању. С друге стране пак мисли се, да до дозлачења и уредујење војске на свом крају, има више политично значење, и да је више управљено против побуњених сељана, него да је ту због тога, да мотри на Црну Гору.

НОВИЈЕ

— „Пешт. Лојд“ доноси телеграм из Љубљане по коме је посланик на крајском сабору Кромер протествовао против закључка саборског, који гласи: да се предлог о избору земаљског казненог упуту на уставни одбор, јер је за решење тога предлога нужно две трећине саборски чланова. Услед тога се отвори жестока дебата, због које Немци изађу из седнице.

— По „Пешт. Лојду“ телеграм од 3. окт. из Котора јавља: Главна снага усташа лежи међу Кастелновом и Рисном. Колико та снага броји глава, још се не зна. Добро оружани усташаи обасидали су малу тврђаву Драгал, и стражару Церковце. Посада на оба та места храбро се држала. Понашање кнеза пригорског већ престало је лојално. Пригорцима је најотрожије забрањен сваки саобраћај са усташима.

— По „Нов. сл. Лојду“ телеграфу из Прага 15. окт. да су у јучерашњој скупштини закључиле воје старо-чешке и клерикално-гудалне партаје, при ма каквом изравнању са преколитавском владом ненапуштати земљиште декларације.

— По „Заточнику“ телеграфу из Петриње 15. окт. да је и општина Госпић поднела

Платонова штамарија у Новом Саду 1869.

Бег. Величанству преставку против комадања војничке крајине.

— „Пешт. Лојд“ има овај телеграм из Карловаца: У конференцији државној код патријарха, на коју нису дошли чланови мањине, сложило се у томе, да се конгрес сазове. Епископат ће издати програм. Успех ће зависати од споразумљености странака.

Дакло се у Карловци, и после толико изјава од стране народа, још једнако мисли на неко „споразумљење“ и тек онда да се „сазове“ сабор? Зар је то ствар само калуђерска?

Из Загреба јављају да је место г. Живковића, који је положио мандат, за подпредседника изабран Вукотиновић. Контић је положио мандат такође.

— Из Београда јављају. — Српска влада ставља као главни услов за давање гаранције за српску железницу: да тек онда одпочне дужност субвенције, кад се доврши пруга Алексинац — Салоник. Даље, да српска железница неоподпада под капитулацију, него да је подложна земаљским судовима. Друштва која траже концесију за грађење железнице поднела су 1. октобра своје оферте.

— Као што „Пешт. Лојд“ од 16. окт. из Котора телеграфује усташаи су одбили савете изасланика од Кастелново који су предлагали да оружје положу; они су се решили да ће само јачој фактичној сили уступити. Набацивањем камења намерни су усташаи главни друм непролазним учинити.

„Пешт. Лојд“ доноси вест, да усташаи у Босни Которској прикупљају снагу своју на једном месту, да се опру сили. Вели се да их има до сад до 10.000 људи.

Уједињеној омладини српској.

Приликом четврте скупштине уједињене омладине српске у Великој Кикинди изабрао је књижевни одсек у свој одбор ове чланове своје: А. Хаџић, Лазу Костина, Мишу Димитријевића, Светозара Савковића, Јована Бошковића, Стојана Новковића, Алашију Васиљевића, Милана Кузунчића и Гигу Гершића. Тако исто одредио је и педагошки одсек да му у одбору буду ови чланови: Димитрије Јосиф, Радослав Хорват, Васа Лушић, Васа Ђурђевић, Арон Михајловић и Пера Барић.

Дајући ово на знање позивамо оба ова одбора, а и одбор економно-привредни, да почну као одбор радити свој посао, који им по уставу или по установи и по дужности ваља вршити.

У Новом Саду 2. октобра 1869.

А. Хаџић, с. р.,
председник год. одбора.
М. Димитријевић, с. р.,
тајник год. одбора.

УЈЕДИЊЕНОЈ ОМЛАДИНИ СРПСКОЈ.

За „Омладински календар“, који је већ у штампу ушао, требало је забавни садржај. С тога позивамо све књижевнике наше, да нам што пре пошаљу мал новеле или приповетке из народног живота, да не би морао „календар“ и без тога изаћи, а сваки ће се саставак награђивати по оглашеном размеру.

У Новом Саду 6. октобра 1869.

А. Хаџић, с. р.,
председник год. одбора.
М. Димитријевић, с. р.,
тајник год. одбора.

Српско народно позориште.

Јавља се поштованој публици, да ће се позоришне представе почети у четвртак 16. октобра о. г. и да се управа постарала, да се само лепо и одговорно комади претстављају.

Прва претплата на 12. комада овим се отвара и ко би се жељео претлатити нека се изволи тога ради пријавити члану одборном г. Коцеду Јовановићу и позоришном вођару г. Светозару Крестићу, који прибирају претлатнике.

Управа срп. народног позоришта.

Нека се не превиди.

Винарска је трговина једна од најбољих и најсигурнијих радњи, при којој човек ако има довољна начина, а притом и нешто средстава, лако може да се и са малим подигне, па да богатији постане.

Али је зло, кад се ни од малог мало не има. Опомнићу се како је мој отац, — који је сада телом немощан, — вина оправљао, сећајући се, да је све до скоро вина по најјестивију цену куповао, а продавао га за скупе новце, хоћу и ја да се основно тој радњи посветим, јер увиђам, да при данашњој нашој констатацији многи млади људи за оно неколико крајцера и оседе у адвокатским писарницама; зато се обраћам свима онима трговцима, који с вином раде, или који би вољу имали ту пробитачну радњу тек започети, нека се на мене доле-подписаног писмено обрате, своја мњења и захтеве разложе; а ја им дајем моје најсветије уверење: да ћу мојом уметношћу таковој кући велику корист допринети.

Писмене убавести моћи ћу само до половине месеца октобра по нашем прилази.

У Вуковару 1. октобра 1869.

Константин Васиљевић.

Трговина и обртност.

Пешта 4. окт. Продаја и обрт у свим струкама раније био је данас мали, цене остадохе непромењене. Званично означене цене биле су ове: Шеница 86 фун. тежине 4 ф. 80 и. на лази; потиска 88 фун. т. 5 ф. 15 и. горњеземски 87 фун. т. 4 ф. 80. Кроз целу недељу, и то на тромесечно исплаћивање и све са цол скочи центом мерено, 3.6. 50 фун. тешка

по 1 ф. 85 на каси. Кукуруз плаћан је био преко целе недеље по квалитету 3 ф. 30-40 нов. Јечам 2 ф. 20-35 нов.

Пештанска берза и житара од 4. окт.

Цене раније.	Обрт.	Тежина.	Цена од ц. цент.
Жито бав. ново	слаб	83	4.—4.15
" " " "	"	84	4.20—4.30
" " " "	"	85	4.40—4.50
" " " "	"	86	4.55—4.65
" " " "	"	87	4.75—4.85
" " " "	"	88	4.95—5.—
" " " "	"	83	4.10—4.25
" " " "	"	84	4.30—4.40
" " " "	"	85	4.45—4.55
" " " "	"	86	4.60—4.70
" " " "	"	87	4.85—4.95
" " " "	"	88	5.—5.05
" " " "	"	83	4.—4.15
" " " "	"	84	4.20—4.30
" " " "	"	85	4.40—4.50
" " " "	"	86	4.55—4.65
Раж нови	"	78—79	3.—3.05
Јечам	"	63—70	2.40—2.70
Зоб	"	44—48	1.80—1.90
Кукуруз бан. ст.	"	—	2.20—2.25
Пасуљ	"	85	—
Проја	јак	80	2.30—2.50

Курс ефента.

	нов.	роба.
Уг. жељез. зајам а 120 ф.	104.75	105.—
Англо-унг. банка	92.	93.—
Уг. опште кредит. банка	87.—	87.50.
Франко-уг. банка	56.—	56.50.
Уг. хипот. банка	—	—
Уг. земаљска кредитна банка	91.25	91.75.

Телеграм бечке берзе од 7. октобра.

5 проц. метал.	—	60.—
5 " " мај.	—	—
5 " " нов.	—	—
5 " нар. зај.	—	69.90.
1860 држ. зај.	—	95.60.
Акц. нар. банке	—	716.—
Кредит. акције	—	253.—
Лондон	—	122.85.
Сребро	—	120.25.
Дукати	—	5.85.
Уг. Растеретнице	—	79.25.
Темини.	—	77.50.
Брделске	—	75.75.
Хрв. слав.	—	81.50.

Цена раније у Новом Саду од 7. окт.

Пшенице најбоље врсте беч. мер.	5.—
" " " " " "	4.53
Наполица најбоље	4.13
" " " " " "	3.86
Јечам најбоље	2.—
Зоб	1.40
Кукуруз	2.40
" 1 пак 1/2	60

Ред пловидбе.

Од Новог Сада у Пешту: пон. средом и петком у 6 сати у јутру.
„Новог Сада у Земун и Београд: недељом, вторником и четвртом у 1/2 сат по подне.
У Земун, Београд, Оршаву: четвртом у 1/2 сат по подне.

Стање воде:

Пешта, 4. окт. 4' 4"	преко 0. облачно.
Пожун, 4 " 2' 3"	" " ветров.
Бездан, 27 сент. 4' 0"	" " непром.
Осех, 1 " 1' 5"	" " "
Сегедин, 4 " 11' 0"	" " кишовито

ОГЛАСИ.

МАНУФАКТУРНА ТРГОВИНА.

ПЕТРА МАТИЋА.

у Новом Саду

потребује једног доброг помоћника и може одма скупити.

302—1—3

ОБЈАВА.

Долеподписани злата и сребра делатељ, који је у поглавним градовима, и престолним варошима, художество заната свога вешто изучио, као у Бечу, Паризу, Данцигу, у Милени и прочим славним местима, и ту се више година налазио, препоручује се са својим художним пословама, свима општинама, особито православањима, да ће он по приличној цени, све златне и сребрне послове најхудожније израдити, као искинеке златне и сребрне крстове, путире, дискове, звездице, прекрасне ринице, као што о том многи његови писмени, у Новом Саду, месту пребивања његовог посведочавају, које је он на опште задовољство општества художно израдио.

У Новом Саду 3. септембра 1869.

Теодор Лазаревић

злата и сребра художни делатељ.

ТРГОВИНА ПЕШИРА

АНТОНА СКРИВАЊА

у Новом Саду

код великог париског шешира

препоручује богато снабђено стовариште шешира за одрасле и децу по најновијем фасону, даље капа, путних хаљина и чизама.

Осим тога има свагда у преправности кожних еспапа за женско, кроткова, ципела и муфова како за одрасле тако и за децу.

279—5

!! 75 ТРЕФЕРА !!

Милански (Мајлендер 45) франака лоза.

У вучењу 1. октобра т. г. били су опл у мојој меничници издани третери на ратен-бриге добити.

Властницима ових ратенбрига, у којима се-рије **6860 7015** стоје, даје се на знање, да смо сва потребна учинили да се новац подигне и што скорије у руке учесника дође.

У Новом Саду 14. октобра 1869.

ФИЛИП ХОРОВИЦ И КОМП.

Банка и мјенична радња.

Купује и продаје сваке врсте папира државних и радионистих, мењање злата, сребра и купона од државних и приватних лозова на исплаћивање на рокове у свакој могућој личности.

299—1—3.

М. Р. Стојковића

код „златнога грозда“

у Новом Саду

Препоручује своје велико и добро снабђено стовариште у свим таким артикулама, а цене еспапа тако су снижене да сваког купца потпуно задовољити може и на то смеи поштовану публику одазде и са стране за посјету молити.

Имам огромна избор зимски женски рекла од доброг приног или у фарби штога од 5 ф. почето. Тако исто полак и сасвим дугачки зимски огртача од 8 до 40 ф.

Најновији женски округли шешира од 4 до 7 ф. У великом избору за женски зимски свилени и кашмирски капа од 1 ф. 40 и.

Са јамством за доброту продајем мушки и женски кошуља од 1 ф. 30 и, до већи цена.

Тако исто са јамством за доброту препоручујем велики избор у гарн. креас и румбуршког платна асталске салвета и чаршава, у лепом избору имам ђилимова за кресет, сто, и собу.

По најјестивију цену имам свакојаке вумене робе као чарапа, шалова за оба пола, дукерски и флаверски кошуља и све друге вумене ствари.

У највећем избору и за зачудо јестиним ценом препоручујем галан. еријски еспап као минђуца, брошова, новчаника, албума и разне за поклон сходне ствари.

Тако исто имам јако стовариште у свима могућим папљикама, украсама, чипкама, цвећу, ципелама, кишовицима и све остале за кућу потребне ствари.

Сваку писмему поруку ћу per Nachnahme најсавестије и брзо оправити у случају недопадања примам сваку послату робу франко натраг а зато плаћени новац првом поштом натраг шаљем.

271—7

Стечај.

188. ех 1869.

чл. ск.

Општинство сл. и вр. вароши Сомбора закључило је у данашњој главној скупштини, да се у место укинутих реалних школа нижа гимназија у средини ове вароши подигне и 1 гимназијални разред са почетком новембра месеца о. г. привремено отвори.

Пошто су професорска места за верозакон, српски и мађарски језик, писање, прасионис и гимнастику привремено већ попуњена, то се овим отвара стечај само за професора латинског језика, географије, природосна и рачунице.

Овме професору, коме ће се управа гимназије такође поверити, снада у дужност, сна четири горе-именована предмета (у свему 15. часова на недељу) на српском и мађарском језику предавати, одма по избору своје место своје заузети и предавање одпочети.

Плата му је годишње 800 ф. а у име станарине добија 63 ф. а. вр.

Услед тога позивају се проситељи, да своје са нужним исправама снабђене молбенице, у којима поред учитељске способности нарочито и то исказати имају, да су кадри на српском и мађарском језику предавати, магистрату сл. и кр. вароши Сомбора за 14. дана рачунајући од дана кад се овај стечај први пут објави, поднесу.

Из главне скупштине представништва сл. и кр. вароши Сомбора 14. октобра 1869. држана.

Michael Konkai

начелник

Др. Никола Максимовић

вел. бележник

300—1—3.

У КОЖАРСКОЈ ТРГОВИНИ

Т. Радосављевића

у Сомбору,

треба један помоћник, иште се знање у сечењу и кројењу кожа.

297—2—3.

Александер Радосављевић

из Брода

издаје своју кућу у Митровици под бројем 411. на пијаци на пошту, иначе знавог Алабе, са једним дућаном и ратови, 4 собе, 1 кујном; 1 пекарском фуруном, 1 подрумом и комором за дрна. Условија у кући истој, код Мито Радосављевића дознати се могу.

298—2—3.

Уредник и издаваоц др. Свет. Милетић.